

การรักษาการติดเชื้อพยาธิตัวตืดในนกกระจอกเทศ

Treatment of Tapeworm Infection in Ostriches

สุชาดา สุสุทธิ และ มนัสชัย วัฒนกุล
Suchada Susutthi and Manatchai Watthanakul

Abstract

Seventy eight ostriches aged 3 - 4 months were imported from South Africa. Some ostriches showed signs of emaciation, ill-thrift and gravid segments of tapeworm were found in faeces of infected birds. The tapeworm was identified as *Houttuynia struthionis*. Treatment with single dose of praziquantel 7.5 mg/kg was effective. After treatment the feces was checked every month for 6 months and gravid segment of tapeworm was not found

Key word: ostriches, tapeworm, *Houttuynia struthionis*, praziquantel

บทคัดย่อ

นกกระจอกเทศ อายุประมาณ 3 ถึง 4 เดือน จำนวน 78 ตัว นำเข้าจากประเทศแอฟริกาใต้ แสดงอาการผอม โตช้า พบปล้องสุกของพยาธิตัวตืด *Houttuynia struthionis* การรักษาโดยการป้อน praziquantel ขนาด 7.5 มก. ต่อน้ำหนักตัว 1 กก. ให้กินเพียงครั้งเดียว พบว่าให้ผลตอบสนองต่อการรักษา จากการเก็บตัวอย่างอุจจาระตรวจวินิจฉัย ทุกๆ 1 เดือน เป็นเวลา 6 เดือน ไม่พบว่ามีปล้องสุกของพยาธิปนออกมากับอุจจาระของนก

คำสำคัญ: นกกระจอกเทศ, พยาธิตัวตืด, *Houttuynia struthionis*, praziquantel

คำนำ

ในปัจจุบันได้มีแนวคิดในการเลี้ยงสัตว์ชนิดใหม่เพื่อเป็นสัตว์เศรษฐกิจ และนกกระจอกเทศเป็นสัตว์ที่มีผู้ให้ความสนใจนำมาเลี้ยง เพราะเป็นสัตว์ที่ให้ผลตอบแทนหลายอย่างที่มีประโยชน์ ตัวอย่างเช่น หนังที่มีคุณภาพดี เนื้อที่มีรสอร่อยมีไขมันและโคเลสเตอรอลต่ำ คนใช้ทำเครื่องประดับ เปลือกไข่ใช้แกะสลัก หรือวาดลวดลายเป็นเครื่องประดับ เนื่องจากนกกระจอกเทศไม่ใช่ชนพื้นเมืองของไทย ดังนั้น จึงมีเกษตรกรหลายคนเริ่มต้นเลี้ยงนกกระจอกเทศโดยการซื้อนกจากประเทศต่าง ๆ เข้ามาเลี้ยง ซึ่งหากนำมาจากฟาร์มที่มีการจัดการไม่ดี อาจทำให้มีปัญหาตามมาได้คือมีการนำโรคบางโรคเข้ามาแพร่กระจายในประเทศไทย รายงานสัตว์ป่วยฉบับนี้เป็นรายงานการรักษาการติดพยาธิตัวตืดของนกกระจอกเทศนำเข้า ซึ่งติดพยาธิมาจากประเทศแอฟริกาใต้ โดยการให้ยาถ่ายพยาธิ praziquantel

พยาธิตัวตืด *Houttuynia struthionis* เป็นพยาธิที่มีความสำคัญต่อคนในระยะเวลาที่กำลังเจริญเติบโตในแถบแอฟริกาใต้ (Fowler, 1993) และ เป็นพยาธิตัวตืดชนิดเดียวเท่านั้นที่มีรายงานว่าพบในนกกระจอกเทศ พยาธิตัวตืดชนิดนี้มีขนาดลำตัวยาวประมาณ 60 - 120 ซม. และอาศัยอยู่ในส่วนลำไส้เล็ก พยาธิชนิดนี้ทำให้เกิดความสูญเสียคือทำให้ลูกนกในระยะเวลาที่กำลังเจริญเติบโต มีอาการผอมแห้ง ไตซ้ำ การวินิจฉัยโรคทำได้โดยการตรวจพบปล้องสุกของพยาธิมีลักษณะคล้ายเม็ดสาคูปนอยู่ในอุจจาระของนก วงชีวิตของพยาธิชนิดนี้ยังไม่มีการศึกษาทราบแน่ชัดว่ามีสัตว์ชนิดใดเป็นโฮสต์กึ่งกลาง (Huchzermeyer, 1998) ยาถ่ายพยาธิ

ที่ให้ผลในการรักษาได้แก่ fenbendazole ขนาด 15 - 25 mg/kg (Fokema et.al, 1985) resorantel ขนาด 130 mg/kg (Gruss et.al, 1988) และ praziquantel ขนาด 7.5 mg/kg (Huchzermeyer, 1998) ในการรักษาพยาธิตัวตืดของนกในครั้งนี้ได้ทำการรักษาโดยการป้อนยา praziquantel ในขนาด 300 mg ให้แก่นกทุกตัว

praziquantel เป็นยาถ่ายพยาธิในกลุ่ม prazinoisoquinoline และเป็นยาที่ใช้ในการถ่ายพยาธิตัวตืดในสุนัขและแมว โดยให้กินเพียงครั้งเดียว นอกจากนี้ยังสามารถใช้ในนกและสัตว์อื่น ๆ ตลอดจนในคน แต่ไม่นิยมใช้ในสัตว์ใหญ่ เนื่องจากไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ praziquantel เป็นยาที่มีช่วงของความปลอดภัยสูง (Plumb, 1991) เคยมีผู้ทดลองให้ยาในสุนัข 40 เท่าของขนาดยาที่ใช้ในการรักษา และพบว่าสุนัขแสดงอาการอาเจียนเท่านั้น (Brander et.al, 1991)

วัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการรักษา การวินิจฉัย และเฝ้าระวังการติดพยาธิตัวตืดในนกกระจอกเทศ โดยเฉพาะนกที่นำเข้าจากประเทศที่มีรายงานการตรวจพบพยาธิชนิดนี้ต่อไป

ประวัติสัตว์ป่วย

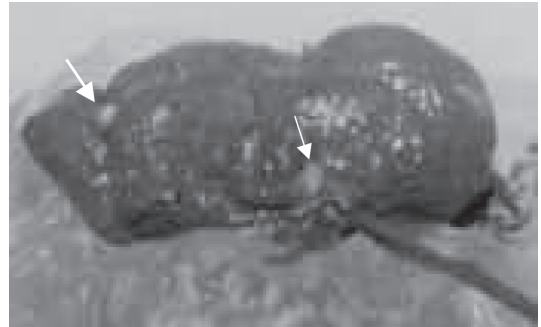
นกกระจอกเทศ จำนวน 78 ตัว อายุ 3 - 4 เดือน นำเข้าจากประเทศแอฟริกาใต้ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2543 เมื่ออายุได้ 2-3 เดือน และได้นำมาพักที่สถานกักกันสัตว์ของเอกชน ม.2 ต. เขาขลุง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี สัตวแพทย์ได้เข้าตรวจอาการสัตว์นำเข้าเมื่อครบกำหนดกัก 30 วัน พบว่านกไม่แสดงอาการของโรคระบาด แต่นกมี

ขนาดแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยมีน้ำหนักตัวอยู่ในช่วง 15 - 40 ก.ก. นกบางตัวโตช้า มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ (น้ำหนักเฉลี่ยที่อายุ 3 เดือน ประมาณ 20-25 กก. ที่อายุ 4 เดือน ประมาณ 35 - 40 ก.ก (Huchzermeyer, 1998)) นกนำเข้าทั้งหมดถูกเลี้ยงในคอก ๆ ละ 7 - 8 ตัว แบ่งกลุ่มตามน้ำหนักตัว โดยนกที่น้ำหนักตัวใกล้เคียงกันให้อยู่ในคอกเดียวกัน ทั้งหมดได้รับอาหารสำหรับนกกระจอกเทศซึ่งเจ้าของฟาร์มผสมเอง โดยใส่รางอาหารให้กินตลอดเวลา จากการตรวจภายในคอกกักกันทุกคอกพบว่า มีเม็ดกลม ๆ สีขาวลักษณะคล้ายเม็ดสาคุปนอยู่ในก้อนอุจจาระ ผู้เลี้ยงแจ้งว่าสังเกตเห็นอุจจาระลักษณะดังกล่าวหลังจากนำนกเข้ามากัก 2 สัปดาห์เข้าใจว่าเป็นตัวพยาธิ และได้ดำเนินการถ่ายพยาธิโดยการป้อนยากลุ่ม mebendazole ขนาด 20 mg/kg ในสัปดาห์แรกที่พบ แต่ไม่ตอบสนองต่อการรักษา หลังจากสัตวแพทย์เข้าไปตรวจอาการสัตว์นำเข้าเรียบร้อยแล้ว เจ้าของป้อนยาถ่ายพยาธิ febantel ขนาด 300 mg ให้แก่นกทุกตัว แต่ไม่ตอบสนองต่อการรักษา ยังพบเม็ดสาคุในอุจจาระ ต่อมาอีก 2 สัปดาห์ จึงได้แจ้งสัตวแพทย์เข้าไปดำเนินการ

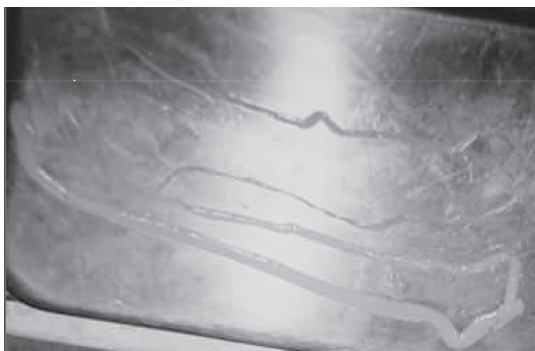
ตรวจสุขภาพสัตว์อีกครั้งหนึ่ง

การตรวจวินิจฉัย

1. ตรวจสุขภาพทั่วไป สัตว์ทั้งหมดมีอายุใกล้เคียงกัน แต่มีขนาดแตกต่างกันมาก น้ำหนักอยู่ในช่วงระหว่าง 15 - 40 กก. มีนกกประมาณ 15 ตัวที่มีน้ำหนักต่ำกว่า 20 กก. นกมีลักษณะผอมทั้งที่ได้รับอาหารเต็มที่ อุจจาระของนกมีลักษณะเป็นก้อนมีเม็ดสีขาวลักษณะคล้ายเม็ดสาคุปนอยู่ในอุจจาระ

ภาพแสดงปล้องสุกของพยาธิตัวโตซึ่งมีลักษณะคล้ายเม็ดสาคุในอุจจาระของนก

ภาพแสดงพยาธิตัวโต *Houttuynia struthionis* ซึ่งเป็นพยาธิตัวโตในลำไส้เล็กของนกกระจอกเทศ

พบว่านกกลับมาติดพยาธิอีก

พยาธิ *Houttuynia struthionis* เป็นพยาธิในนกกระจอกเทศซึ่งไม่เคยมีรายงานการพบพยาธิชนิดนี้ในประเทศไทยมาก่อน การนำนกกระจอกเทศจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเข้าจากประเทศที่มีปัญหาของโรคพยาธิชนิดนี้ จำเป็นต้องมีการเฝ้าระวังโรค โดยการสังเกตจากอุจจาระของนกด้วยตาเปล่าว่ามีปล้องสุกของพยาธิตัวโตปนออกมาหรือไม่ หากพบว่ามีควรดำเนินการถ่ายพยาธิทันที เพราะหากปล่อยทิ้งไว้จะเป็นปัญหาในเรื่องของการจัดการทางด้านสุขภาพของนกกภายในฟาร์ม ส่วนอุจจาระของนกที่มีปล้องสุกของพยาธิปนอยู่นั้น การทำลายด้วยความร้อน ตัวอย่างเช่น การนำไปตากแดด หรือการนำไปเผา น่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะป้องกันไม่ให้เกิดปล้องแก่ของพยาธิออกมาพบกับสภาพแวดล้อมที่อาจจะเหมาะสมต่อการขยายพันธุ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาของการติดพยาธิชนิดนี้วนเวียนอยู่ภายในฟาร์มและในประเทศไทยต่อไปได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากสถาบันสุขภาพสัตว์ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจหาชนิดของพยาธิทางห้องปฏิบัติการ เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์ภาคตะวันตกที่ให้คำแนะนำในการเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจ และ JR ฟาร์มที่เอื้อเฟื้อและอำนวยความสะดวกในการเก็บตัวอย่างทุกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- Brander, G.C., D.M. Pugh, R.J. Bywater and W.L. Jenkins. 1991. Praziquantel. p 543. In Veterinary applied pharmacology and therapeutics. 5th ed. Bailliere Tindall. London
- Fokema, A., F.S. Malan, G.G. Cooper and E.Visser. 1985. Anthelmintic efficacy of fenbendazole against *Libostrongylus douglassi* and *Houttuynia struthionis* in ostriches. J of South African Vet Ass, 56 (1) : 47 – 48
- Fowler, M.E.1993. Parasitic disease. pp 201 – 202. In Zoo and wild animal medicine current therapy. 3rd ed. W.B. Saunders. Philadelphia
- Gruss, B., F.S. Malan, N.A. Roper, C.A. Du Plessis and A.J. Ashburner. 1988. The anthelmintic efficacy of resorantel against *Houttuynia Struthionis* in ostriches. J of South African Vet Ass, 59 (4) : 207-208
- Huchzermeyer, F.W. 1998. Physiology. pp 38 – 39., Parasitic helminths. pp 182 – 190. In Disease of ostriches and other ratites. 1st ed. Agricultural Research Council. South Africa
- Plumb, D.C.and D. Pharm. 1991. Praziquantel. pp 413 – 416. In Veterinary drug handbook. 1st ed. Pharma Vet Publishing. USA